

8. Ежегодник Российского психологического общества. – М. : Эслан, 2004. – 400 с.
9. Иванников В. А. Психологические механизмы волевой регуляции / В. А. Иванников. – М. : Изд-во МГУ, 1991. – 142 с.
10. Карпинский К. В. Человек как субъект жизни / К. В. Карпинский. – Гродно : ГрГУ, 2002. – 280 с.
11. Конопкин О. А. Психологическая саморегуляция произвольной активности человека (структурно-функциональный аспект) / О. А. Конопкин // Вопросы психологии. – 1995. – № 1. – С. 5–12.
12. Конопкин О. А. Психологические механизмы регуляции деятельности / О. А. Конопкин. – М. : Наука, 1980. – 255 с.
13. Леонтьев Д. А. Психология смысла : природа, структура и динамика смысловой реальности / Д. А. Леонтьев. – М. : Смысл, 1999. – 487 с.
14. Миславский Ю. А. Саморегуляция и активность личности в юношеском возрасте / Ю. А. Миславский. – М. : Педагогика, 1991. – 151 с.
15. Моросанова В. И. Индивидуальный стиль саморегуляции : феномен, структура и функции в произвольной активности человека / В. И. Моросанова. – М. : Наука, 1998. – 192 с.
16. Осницкий А. К. Саморегуляция деятельности школьника и формирование активной личности / А. К. Осницкий – М. : Знание, 1986. – 80 с.
17. Пов'якель Н. І. Професіогенез саморегуляції мислення практичного психолога : монографія / Н. І. Пов'якель. – К. : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2003. – 294 с.
18. Рубинштейн С. Л. Человек и мир / С. Л. Рубинштейн. – М. : Наука, 1997. – 191 с.
19. Рябикина З. И. Личность как субъект бытия и события / З. И. Рябикина // Психология личности: учебное пособие / под ред. П. Н. Ермакова, В. А. Лабунской. – М. : Эксмо, 2007. – С. 132–167.
20. Селиванов В. И. Взаимосвязь воли и самоконтроля в учебной деятельности студентов / В. И. Селиванов, С. А. Гаврилина // Психол. журнал. – 1991. – № 5. – С. 44–50.
21. Сергиенко Е. А. Контроль поведения как субъектная регуляция / Е. А. Сергиенко, Г. А. Виленская, Ю. В. Ковалева. – М. : Ин-т психол. РАН, 2010. – 352 с.
22. Чайка В. М. Підготовка майбутнього вчителя до саморегуляції педагогічної діяльності : монографія / В. М. Чайка. – Тернопіль : ТНПУ, 2006. – 275 с.
23. Шаров А. С. Психология образования и развития человека / А. С. Шаров. – Омск : ОмГПУ, 1996. – 150 с.

УДК 159.923

Зіновія Карпенко

ДУХОВНІСТЬ ЯК ПРЕДМЕТ АКСІОПСИХОЛОГІЧНИХ СТУДІЙ

У статті обґрунтовується теза про те, що духовність як інтенціональне джерело суб'єкта саморозвитку проявляє себе в різнорівневих і складно узгоджених феноменах потребово-мотиваційного й когнітивно-компетентнісного блоків структури особистості, дослідженням яких займається аксіопсихологія.

Ключові слова: аксіопсихологія, духовність, особистість, суб'єкт.

The article substantiates the thesis that spirituality as an intentional source of a subject of self-development manifests itself in multilevel and complex concerted phenomena of need-motivational and cognitive-competency blocs of personality's structure, which are studied by axiopsychology.

Keywords: axiopsychology, spirituality, personality, actor.

Постановка проблеми. Постановка аксіопсихології особистості як міждисциплінарної царини психологічних досліджень зумовлено необхідністю гармонізації потребово-мотиваційного й когнітивно-компетентнісного складників процесу становлення та розвитку особистості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Уперше термін «аксіопсихологія» вжив відомий радянський учений Б.С.Братусь у 1990 р. у контексті першочергових завдань гуманітарної психології, де аксіопсихологія визначалася особливою галуззю, спрямованою на вивчення суб'єктивно-ціннісної сфери. Відтоді минуло понад два десятиліття, проте тільки в Україні ця ідея отримала фундаментальне втілення у наших монографіях [2; 3; 4] і дисертаційних дослідженнях, виконаних у руслі холистичної концепції аксіологічної психології особистості (В.І.Сметаняк, В.П.Голован, І.А.Гуляс, Н.М.Когутяк, В.М.Мицько, А.А.Сімак, Д.В.Черенщикова, Є.В.Карпенко, О.І.Климишин, Р.В.Мотрук та ін.), насамперед – Г.К.Радчук.

Історичними попередниками аксіопсихології особистості є аксіологічні течії у філософії, які займаються дослідженням цінностей як смислоутворювальних підстав буття людини, що задають спрямованість і мотивацію її життєдіяльності: неокантіанська трансценденталістська аксіологія Лотце, Коге-на, Віндельбанда, Ріккєрта та ін.; неогегельянська онтологічна аксіологія Шелєра, Н.Гартмана, Brentano та ін.; посткартезіанська феноменологічна традиція Гуссерля, Хайдегєра, Мерло-Понті та ін. Власне психологічними теоретико-методологічними джерелами й векторами розбудови аксіопсихології особистості є культурно-історична психологія (Л.С.Виготський, О.Г.Асмолов, Д.О.Леонтьєв, М.С.Гусельцева та ін.), що відстежує процес інтеріоризації особою суспільних цінностей як зразків культурно-відповідної поведінки; екзистенційно-гуманістична (А.Маслоу, К.Роджерс, В.Франкл, А.Лєгле та ін.), що досліджує зворотний бік аксіогєнезу особи як екстеріоризацію її вроджєних духовних інтенцій у наявному соціокультурному середовищі; герменевтико-феноменологічна психологія (Ф.Ю.Василюк, В.П.Зінченко, В.А.Роменець, Т.М.Титарєнко, Н.В.Чєпєлєва та ін.), що вивчає механізми взаємної детермінації зовнішнього і внутрішнього боків психіки в спосіб самоконститування особистості як суб'єкта життєтворчості [5]. Відтак аксіологічна психологія є не просто авторською концепцією, своєрідним додатком до наявних психологічних, насамперед персонологічних теорій, вона – закономірний наслідок рефлексії над основоположними засадами наукового пізнання, що характеризується дрейфом домінуючої сьогодні постнекласичної раціональності до універсалістського (постпостмодерністського) світорозуміння і людинознавства.

Виклад основного матеріалу. Насиченню цих модусів досліджуваної психічної реальності й присвячена наукова робота в царині аксіопсихології особистості. Логічним каркасом нашої дослідницької концепції стали уявлення про особистий аксіогєнез як цілісний процес розвитку ціннісно-сислової сфери людини, наділеної відповідними психосоматичними, психоментальними, соціокультурними й духовно-трансцендентними інтенціями та здатностями.

Із цього погляду аксіогенез особи являє собою розгортання її суб'єктних здатностей у цілісній ситуації буття, голографія якої обіймає індивідний, власне суб'єктний, соціально-особистісний, індивідуальний та універсальний рекурентні ряди (рівні, синхронізовані сенсоцільовим чином) з прогресивним ускладненням ціннісно-духовних устремлінь людини.

Суб'єктом аксіогенезу є особа, що розуміється як трансцендентальний духовний суб'єкт, носій ноуменальних визначень людини, а також її феноменальних, атрибутивних репрезентацій. До перших належать різнотипні структури психічних інтенціональностей, до других – прояви інтерсуб'єктних взаємодій (моральні позиції, стилі життя, типи характеру та ін.).

Розвиток ціннісно-сислової сфери особистості пояснюється принципом інтегральної суб'єктності, згідно з яким здатність людини до самоактуалізації проявляється у висхідній телеологічній перспективі в континуумі: 1) відносного суб'єкта (біологічного індивіда, психосоматичного організму), наділеного здатністю рефлекторного налаштування (суб'єктна здатність «передчуваю») на сприятливі умови життя й орієнтованого на ключову цінність «вітальність» (здоров'я); 2) моносуб'єкта (власне суб'єкта умовно індивідуальної діяльності), який здійснює діяльність певного предметного змісту (пізнання, спілкування, праця) згідно з виробленими соціальними нормами і культурними стандартами, домінують прагматичні цінності. Адаптивна, нормовідповідна активність моносуб'єкта забезпечується сформованою здатністю «треба» – морально-психологічною саморегуляцією за допомогою усвідомленого обов'язку; 3) полісуб'єкта чи особистості як суб'єкта суспільно розподіленої діяльності, керованої імперативом моральної свідомості – сумлінням або інстанцією «мушу» («варто») і спрямованою на цінність добра для інших; 4) метасуб'єкта як індивідуальності, що репрезентує себе в актах творчої діяльності й унікальних внесках у культуру. Суб'єктна здатність цього рівня втілюється цілепокладанням «буду» («смію») і забезпечує досягнення індивідуального інноваційного ефекту, оцінюваного за естетичними канонами прекрасного; 5) абсолютного суб'єкта – людини як носія універсальної духовності з притаманною їй супердиспозицією «благо» як результату розуміння смислу існування конкретного у світовому порядку (суб'єктна здатність «приймаю»).

Інтегральний смисловий резонанс однотипних психічних явищ, що одночасно (синхронно) і паралельно (у топічному вимірі) співіснують, можливо схопити за допомогою методу смислової редукції (сутнісного аналізу) й ампліфікації (розширення ціннісно-сислової свідомості особи). Таким чином, функції теорії аксіогенезу особистості як опису, пояснення та прогнозування процесу актуалізації та реалізації персональних духовних інтенцій і суб'єктних компетенцій слід доповнити проектуванням віртуальних (бажаних, належних) сфер життєздійснення людини, а до результатів методологічної роботи віднести психотехнічні розробки з оптимізації функціонування виокремлених рівнів аксіопсихіки (духовності) і гармонізації міжрівневих взаємозв'язків.

Зокрема, у дисертації Є.В.Карпенка було обґрунтовано, що в процесі розвитку й професіоналізації особистості відбувається розщеплення цілісного життєздійснення на два режими функціонування особистості – адаптацію та

самоактуалізацію як таку. Причому перший режим послуговується переважно підсвідомими механізмами психологічного захисту, а другий реалізується спонтанно, усвідомлено, із залученням копінг-стратегій. Встановлено, що змішані актуалізаційно-захисні патерни відіграють роль тимчасових, перехідних психологічних засобів (функціональних органів), що фіксують своєрідні точки біфуркації, коли перед особистістю постає питання екзистенційного вибору режиму життєздійснення – активно-творчого, власне – духовного (самоактуалізація) чи пасивно-репродуктивного (адаптація). Відтак захисні механізми в процесі самоактуалізації відіграють роль каталізаторів, які підтримують у суб'єкта рішучість прийняти виклики трансцендентних цінностей, застосовуючи для цього релевантні копінг-стратегії, або роль інгібіторів, що ускладнюють перехід у самоактуалізаційний, духовно-розвивальний режим життєздійснення, консервуючи внутрішній мотиваційно-ціннісний конфлікт й обмежуючи життєві домагання особистості адаптивним самообмеженням.

Було експліковано таку послідовність (етапи) трансформації захисних механізмів: 1) розрізнені механізми психологічного захисту як підсвідома реакція на небезпечний для самооцінки ситуаційно специфічний сигнал; 2) інтегровані метою провідної діяльності захисні патерни, що зберігають самоповагу й позитивний я-образ особистості в значущих сферах життєдіяльності; 3) змішані копінгово-захисні патерни, що символізують стан переходу захисних механізмів у відповідні стратегії подолання внаслідок факту їх усвідомлення і доцільного спрямування; 4) власне копінг-стратегії поведінки в складних ситуаціях, що утруднюють і водночас заохочують самоактуалізацію особи; 5) гнучка каузально й телеологічно детермінована поведінка особистості в різноманітних умовах її життєздійснення (синтетичний стиль подолання).

Отже, захисні механізми різного рівня зрілості й суб'єктної віднесеності, як і копінг-стратегії особистості, виявляються вмонтованими в мотиваційно-ціннісний та операційно-діяльнісний каркас людини, схильної і здатної до самоактуалізації, за допомогою яких реалізується її життєвий проект, що виступає яскравим свідченням духовного зростання особистості. З огляду на вибірку нашого дослідження, твердиться про перехід від моно- і полісуб'єктної орієнтації взаємозв'язку чинників самоактуалізації з механізмами психологічного захисту (в осіб з добакалаврською підготовкою і студенток), до мета- й абсолютносуб'єктної його орієнтації (в осіб зі здобутим освітньо-кваліфікаційним рівнем «бакалавр» і студентів-чоловіків) як провідну тенденцію життєздійснення особистості.

Цілеспрямована трансформація захисних механізмів у процесі самоактуалізації особистості забезпечується реконструктивним потенціалом позитивної психотерапії, яка інтегрує досягнення психодинамічної, екзистенційно-гуманістичної й культурно-орієнтованої психології з опорою на концепти базових – первинно-афективних (Любити) і вторинно-когнітивних (Знати) – здібностей, моделей для наслідування й інтеріоризованих емоційних установок на себе (Я), партнера (Ти), референтну групу (Ми), культурну традицію (Пра-Ми), форм переробки конфліктів (Тіло, Контакти, Діяльність, Духовність). Такі принципи

позитивної терапії, як надія, баланс і самодопомога проєктуються на різні етапи п'ятикрокової моделі консультування – дистанціювання, інвентаризацію, ситуаційне підбадьорення, вербалізацію і розширення системи цілей.

Таким чином, запропонована нами раніше ієрархічна суб'єктно-ціннісна модель трансформації неусвідомлюваних захисних механізмів у доцільно використовувані копінг-стратегії та ситуаційно й когнітивно релевантні копінг-стилі життєздійснення отримала в дисертаційному дослідженні Є.В.Карпенко емпіричне підтвердження у вигляді структурно-динамічних показників у континуумі адаптаційно-захисного й актуалізаційно-копінгового спектра; емпірично встановлено тенденцію підвищення з віком і з набуттям професійного досвіду рівня суб'єктно-ціннісної регуляції поведінки за допомогою психологічного захисту й копінг-стратегій у процесі самоактуалізації; виявлено інтрапсихічні засоби (функціональні органи), що являють собою тимчасові актуалізаційно-захисні патерни, які прискорюють або гальмують процес самоздійснення особистості в діапазоні «суб'єктні здатності – ціннісні пріоритети – цільові орієнтири життєздійснення»; визначено етапи – інстинктивно (1) і ціннісно (2) мотивованого захисту, перехідний (3), доцільного копінгу (4), варіативно-творчої копінг-поведінки (5) і зміст трансформації захисних механізмів у копінг-поведінку особистості в процесі її самоактуалізації, який полягає у зміщенні пріоритетності в колі взаємної детермінації з онтогенетичного (каузального) вектора життєздійснення (детермінація «знизу») на аксіологічний (детермінація «зверху») [1].

Експериментальна програма аксіокорекції педагогічного спілкування у ВНЗ, розроблена Д.В.Черенциковою, стала наслідком семантичного узгодження поняттєво-термінологічного апарату суб'єктно-ціннісного підходу з концептуально-методичними засадами позитивної психотерапії. В основу розробленого психотехнічного проєкту оптимізації педагогічного спілкування у форматі просвітницького тренінгу була покладена ідея фасилітативного впливу психолога-тренера на викладача шляхом актуалізації та гармонізації таких його психологічних механізмів, як свобода – відповідальність, прийняття – справедливість, міжособистісний і педагогічний контакти, особистісна і професійна ідентичності, базова ціннісна диспозиція «Любити» і суб'єктно-інструментальна здатність «Знати». Доведено, що запропонований позитивний суб'єктно-ціннісний підхід є ефективним у налагодженні продуктивної розвивальної взаємодії внаслідок збалансування афективно-ціннісного й когнітивно-поведінкового аспектів освітньо-комунікативної діяльності викладачів ВНЗ. Почерговий або врівноважений прояв первинних і вторинних здібностей та інших психологічних механізмів педагогічного спілкування позначився на здатності викладача гнучко керувати процесом педагогічної взаємодії шляхом варіювання міжособистісного й педагогічного контактів, пред'явлення своєї особистісної чи рольової позиції, звертатися до конструктивних розвивально-діалогічних методів і прийомів педагогічного спілкування. Зафіксовано зменшення симптомів професійного вигорання і проявів авторитарності, підвищення показників гуманності, демократичності, духовно-гуманістичної спрямованості педагогіч-

ного спілкування, підвищення і стабілізація самооцінки викладачів, що взяли участь у реалізації експериментальної програми.

Запропонована позитивна суб'єктно-ціннісна модель і програма оптимізації педагогічного спілкування дозволяють ініціювати наукові пошуки в означеній царині, розширити компетенцію психологічної служби ВНЗ, відкриваючи дорогу запровадженню адаптованих до умов навчання у виші інноваційних фундаментально-технологічних і психотехнічних розробок [9].

В основу культурно-феноменологічного підходу до розуміння аксіогенезу особистості студента (З.С.Карпенко і Г.К.Радчук) покладено уявлення про конгеніальність трьох психічних форм онтогенетичних перетворень людини як суб'єкта культури: реальної, ідеальної та медіаторної. Під реальною формою розуміється студент як суб'єкт смислопошукової активності в освітньому середовищі ВНЗ та інтенціональне джерело потенційних професійних смислів. Ідеальну форму представляє викладач як суб'єкт освітнього смислопокладання та носій професійно-втілених культурних форм аксіосфери. Медіаторна форма постає середовищем взаємозв'язку реальної та ідеальної форм, яку репрезентує освітній діалог суб'єктів вищої професійної освіти як універсальний механізм аксіогенезу особистості студента [6].

Емпіричним свідченням поступальності аксіогенезу майбутнього фахівця є розгортання спектра суб'єктних позицій студента, які охоплюють повноту відповідального й ініціативного ставлення до учіннево-професійної діяльності, особистісного прийняття вимог професійної діяльності, орієнтацію на максимальне розкриття власного потенціалу та сприяння актуалізації інших людей. Критеріями, що фіксують ступінь актуалізації суб'єктних позицій студентів, є: мотивація учіннево-професійної діяльності, автономність (відносна незалежність), інтернальна локалізація суб'єктивного контролю, рефлексивність, позитивне самоставлення, рівень ситуативної та загальної самоактуалізації в освітньому середовищі ВНЗ. Відповідно до цих критеріїв та отриманих за ними емпіричних показників, а також на підставі врахування відповідних механізмів персонального аксіогенезу (ідентифікації, референції, інтерпретації, емпатії, генералізації) Г.К.Радчук отримала п'ять рівнів розвитку суб'єктних позицій у процесі вищої професійної освіти: пасивно-репродуктивна; активно-репродуктивна; активно-рефлексивна; креативно-смилова; професійно-екзистенційна. Організаційно-методичним засобом гармонізації професійно-особистісного аксіогенезу студентів визнано освітній діалог, який передбачає створення таких психолого-педагогічних умов: актуалізацію суб'єктності студента в освітньому процесі як сукупності релевантних смислових диспозицій, що детермінують його самореалізацію в учіннево-професійній діяльності; діалогізацію освітнього матеріалу, що пов'язана з конструюванням таких освітніх ситуацій, які ініціюють смислові переживання студентів як основу набуття ними професійно важливого особистісного досвіду; моделювання стосунків спільної творчої діяльності в процесі педагогічного спілкування; становлення діалогічної культури студентів через розвиток комплексу соціально-перцептивних, експресивно-комунікативних та інтерактивних умінь [7].

Аксіопсихологічні студії, виконані з урахуванням імплікативної холархії персональних цінностей і суб'єктних здатностей, не охоплюють всієї множини розвідок у царині ціннісно-мотиваційної тематики становлення особистості та розвитку її духовності, що проводяться сьогодні в Україні. До них належать численні дослідження особистісного становлення майбутнього фахівця як суб'єкта учіннево-професійної діяльності (О.І.Бондарчук, О.Є.Гуменюк, Л.В.Долинська, О.В.Киричук, С.Д.Максименко, О.Л.Музика, Л.Г.Подоляк, В.А.Семиченко, В.О.Татенко, А.В.Фурман, Ю.М.Швалб, О.Г.Чебикін, В.А.Чернобровкіна, В.І.Юрченко та ін.). Прикладні проблеми аксіопсихології особистості розв'язуються в руслі концепцій гуманізації та гуманітаризації вищої освіти (Г.О.Балл, І.Д.Бех, Ж.П.Вірна, В.П.Москалець, Н.І.Пов'якель, М.В.Савчин, Н.Ф.Шевченко, Т.С.Яценко).

Оригінальну концепцію психології особистості в культурологічному й аксіологічному аспектах запропонував В.В.Рибалка, центральним предметом якої є честь і гідність. Учений наголошує, що мова йде не стільки про цінності особистості, скільки про цінність самої особистості. У зв'язку із цим, розглядається аксіодинаміка ставлення до особистості – від полюсу крайнього приниження (аксіоциду) до полюса виняткового піднесення (аксіокульту). Дослідник адаптує відомі й розробляє нові методики профілактики аксіопсихологічних відхилень у поведінці учнівської молоді та дорослих людей, засоби їхньої аксіокорекції [8].

Висновки

Аксіопсихологія особистості становить новітній напрям вітчизняних психолого-педагогічних персонологічних студій, предметом яких є розвиток (аксіогенез) ціннісно-сислової сфери (аксіопсихіки) особи в процесі становлення та розвитку її духовних інтенцій і набутих компетенцій.

Розвиток зазначеної царини аксіопсихологічних студій здійснюється в культурно-історичній, екзистенційно-гуманістичній, герменевтико-феноменологічній, інтегрально-холістичній, комплексній площинах і має широкі можливості теоретико-методологічної екстраполяції, а також психотехнічної специфікації.

1. Карпенко Є. Суб'єктно-ціннісні особливості процесу самоактуалізації особистості / Є. Карпенко // Психологія особистості. – 2012. – № 1 (3). – С. 59–68.
2. Карпенко З. С. Аксіопсихологія особистості / З. С. Карпенко. – К. : Міжнар. фін. агенція, 1998. – 220 с.
3. Карпенко З. С. Герменевтика психологічної практики / З. С. Карпенко. – К. : РУТА, 2001. – 160 с.
4. Карпенко З. С. Аксіологічна психологія особистості / З. С. Карпенко. – Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 2009. – 512 с.
5. Карпенко З. С. Аксіопсихологія особистості студента / З. С. Карпенко // Актуальні питання теорії та практики психолого-педагогічної підготовки майбутніх фахівців : матеріали II Всеукр. наук.-практ. конф. (Хмельницький, 24–25 квіт. 2014 р.). – Хмельницький : ХНУ, 2014. – С. 18–20.
6. Радчук Г. Психологічні засади професійного аксіогенезу особистості / Г. Радчук // Психологія особистості. – 2012. – № 1 (3). – С. 138–150.

7. Радчук Г. Аксіопсихологія вищої школи : монографія / Г. Радчук. – Тернопіль : ТНПУ, 2009. – 415 с.
8. Рибалка В. В. Психологія честі та гідності особистості : культурологічні та аксіологічні аспекти : наук.-метод. посіб. / В. В. Рибалка. – К. ; Вінниця : Планер, 2010. – 382 с.
9. Черенщикова Д. Аксіокорекція педагогічного спілкування у вищих навчальних закладах засобами позитивної психотерапії / Д. Черенщикова // Психологія особистості. – 2012. – № 1 (3). – С. 184–194.

УДК 159.922.1+37.015.3

Оксана Кікінежді

ПРОБЛЕМА ФОРМУВАННЯ ДУХОВНОСТІ ЗРОСТАЮЧОЇ ОСОБИСТОСТІ: ГЕНДЕРНИЙ АСПЕКТ

У статті розкриті методологічні засади формування духовності особистості в контексті гендерної парадигми. Представлена теоретично обґрунтована й емпірично апробована авторська модель гендерно-освітніх технологій як психолого-педагогічних новацій оптимізації процесу формування егалітарної свідомості, гуманістичної спрямованості та духовності особистості в період її дорослішання.

Ключові слова: *статеворольова ідентифікація, гендерна ідентичність, духовність, статева соціалізація особистості, особистісно-егалітарний підхід, егалітарна свідомість і самосвідомість, гендерно-освітні технології.*

The article deals with the methodological principles of individual's spiritual formation in the context of gender paradigm. The theoretically substantiated and empirically appraised model of gender educational technologies as psychoeducational maintenance of optimization of the process of egalitarian consciousness formation, humanistic orientations and spiritual identity during its maturation are submitted.

Keywords: *sex-role identification, gender identity, spirituality, person's sex socialization, personal egalitarian approach, egalitarian consciousness and self-consciousness, gender education technologies.*

Актуальність дослідження. Гуманітарні, демографічні, соціально-економічні та екологічні виклики сьогодення України, неоднозначний вплив глобалізаційних та інформаційних процесів на роль держави та громадянського суспільства, що знецінює духовно-моральні та національні цінності, вимагають переосмислення значущості світоглядних орієнтирів та фундаментальних цінностей, забезпечення розвитку й саморозвитку особистості як носія духовності. У зв'язку із цим, зрозумілим є звернення до антропологічної проблематики в педагогічній та віковій психології, зокрема, гендерного виміру розвитку людини, який дає змогу виявляти психологічні механізми соціалізації та диференціації статей, шляхи демократизації онтологічних основ «життя в статі».

Сучасна психологія у контексті «генези здійснення особистості» (С.Максименко) акцентує увагу на розвитку індивіда в системі процесів самопобудови й самоздійснення, гармонізації його внутрішнього світу із зовнішнім в умовах соціокультурної різноманітності, що спричинено глобалізаційними тенденціями (Г.Балл, М.Боришевський, Т.Говорун, А.Маслоу, В.Москаленко, Е.Помиткін,